

ALKOHOLIN KÄYTÖN SOSIAALINEN KONTROLLI PARISUHTEESSA

Perhe on tärkein yksikkö, mikä rajoittaa ja kontrolloi alkoholin kulutusta (Orford & Harwin 1982, 7; Room & al. 1991). Puolisot ovat tavallisesti ensimmäisiä, jotka tiedostavat, että partnerista on tulossa ongelmakäyttäjä (Wiseman 1991, 2). He myös ensimmäisenä puuttuvat ylenmääräiseen alkoholin käyttöön, vaikka muutkin epäilisivät alkoholiongelmia (Wiseman 1991, 18–19). Läheinen suhde ja koti intiimin vuorovaikutuksen paikkana myötävaikuttavat tähän (Suonpää 2002; Nykyri 1988, 100). Parisuhteessa, jossa kumppani juo humaltuakseen, mutta jossa hänellä ei ole alkoholiongelmia, suurimmat riidat seuraavat uskottomuuden ja lupauksen pettämisen ohella miehen juopottelusta (Nykyri 1998, 100). Puolison alkoholin käyttö on myös tyyppillinen avioeroajatusten herättäjä (Tolkkio-Nikkonen 1990, 68).

Silti tutkimuksia, jotka koskevat alkoholia ja parisuhdetta, on suhteellisen vähän (Roberts & Leonard 1997, 289). Ja näissä tutkimuksissa on lähinnä tarkasteltu alkoholiongelmaisten puolisoita tai ongelmaisia itseään, tai yleensä runsaasti juovia. Aiemmassa tutkimuksessa näkökulma on tämän vuoksi ollut myös psykologisempi. Tässä artikkelissa puolestaan lähestytään juomiseen liittyvää sosiaalista kontrollia sosiologisen ja kulttuurisen mikrotutkimuksen keinoin tarkastellen lähinnä sellaisia pariskuntia, joissa kumpikaan partnereista ei juo selvästi keskimääräistä runsaammin eikä ole saanut hoitoa alkoholiongelmaansa päihdehoitolaitoksessa, toisin sanoen ”normaalisti” alkoholia käyttäviä ihmisiä. Sosiaalista kumppanin juomisen kontrollia harjoitetaan erilaisissa perheissä ja parisuhteissa, myös niissä, joissa alkoholin käyttö on kohtuullista, tosin ei jokaisessa niistä (vrt. Holmila 1988, 117). Normaali juojia ja parisuhdetta käsitteleviä kvantitatiivisia tutkimuksia on joitakin (ks. esim. Holmila 1987 & 1988; Demers & al. 1999; Leonard & Das Eiden 1999; Roberts & Leonard 1997),

mutta vastaavaa aiempaa alkoholin käyttöön keskittyvää kvalitatiivista tutkimusta on vieläkin niukemmin.

Artikkelissa käsitellään kumppaniin kohdistettavia vaikuttamis- eli *kontrollistrategioita*, jotka ovat informaalisia sosiaalisen kontrollin muotoja. Niillä pyritään aktiivisesti kontrolloimaan partnerin alkoholin käyttöä ja mahdollisesti tämän käyttäytymistä yleensä. Niiden käytöstä saatava seurata, että partnerin juomistavat muuttuvat joko tilapäisesti tai pysyvästi. Aiemmassa tutkimuksessa ei ole syvennyt tarkastelemaan niitä yhtä perusteellisesti varsinkaan normaali juojien osalta. Analyysissä hyödynnetään samaa aineistoa, jota on käytetty laajemmassa parisuhdetta ja alkoholia käsittelevässä tutkimuksessa (ks. Suonpää 2002). Artikkelissa esitetään, että kontrollin tyyllillä, ei pelkästään kontrollilla sinänsä, on merkitystä parisuhteen kannalta laajemmin kuin pelkän alkoholin käytön osalta. Juomisen kontrolli ja sen tyyli kuvaavat sitä, kuinka paljon parisuhteessa tulee kunnioittaa kumppanin itsenäistä asemaa ja omaa tahtoa ja millä tavoin partnerin elämään on oikeus tai velvollisuus puuttua.

Sosiaalisen kontrollin käsitteen käytössä on olemassa vaihtelua ja sen käytöstä ei ole olemassa yksimielisyyttä (ks. Meier 1982; Coser 1982). Sosiologiassa on ulkoista sosiaalista kontrollia tarkasteltu poikkeavan käyttäytymisen ja sosiaalisen järjestyksen teeman yhteydessä (Ulmer 2000; Meier 1982, 266). Alkoholitutkimuksessa sillä on taas viitattu viime vuosikymmeninä lähinnä alkoholipolitiikan harjoittamiseen (Gusfield 1996, 77–78). Tässä artikkelissa sosiaalista kontrollia ei lähestytä näistä näkökulmista, vaan tarkastellaan ennen kaikkea alkoholin käytöltään normaaleja ihmisiä ja informaalisia kontrollia, jota esimerkiksi perheenjäsenet ja läheiset ystävät kohdistavat toisiinsa. Formaalia kontrollia, kuten alkoholipolitiikkaa, puolestaan harjoittavat viralliset julkiset tahot, kuten valtio ja terveysviranomaiset

Taulukko 1. Tutkittavien jako pääryhmiin ja niiden koostumus sekä tutkittavien taustatiedot

	Nuoret (20–29-v.)	Varttuneemmat (50–64-v.)	Ongelmaparit (25–60-v.)	Muut	Yhteensä aineistossa
Naisia	9	4	3	1	17
Miehiä	2	6	1	1	10
Tutkittavia yhteensä	11	10	4	2	27
Suhteen kesto	3 kk–9 v.	25–40 v.	2–36 v.	n. 10 v.	3 kk–40 v.
Lapset	–	9	3	1	13
Yhdessä asuminen	9	10	2	2	23
Kumppanilla tai itsellä alkoholiongelma	–	–	4	–	4
Kokopäivätyössä käyviä	–	6	3	2	11

(Pittman & al. 1991). Tarkastelun alla ovat sosiaalisen kontrollin aktiiviset, eivät passiiviset muodot, joita ovat esimerkiksi juomista koskevat normit tai säännöt, arvot sekä havainnoimalla oppiminen (ks. esim. Gusfield 1996, 94–95).

AINEISTO JA MENETLMÄT

Tutkimusta varten on haastateltu 27:ää parisuhhteessa elävää 20–65-vuotiasta ihmistä. Ainakin tutkittavien itse tai heidän kumppaninsa täytyi käyttää alkoholia, jotta heidät voitiin ottaa mukaan tutkimukseen. Juomisen määrä ei muutoin ollut valintakriteerinä. Tässä artikkelissa ei keskitytä kaikkiin niihin teemoihin, joita haastattelut käsittelivät. Niissä käytiin läpi esimerkiksi alkoholiin liittyvien kontrolliyritysten tehokkuutta, yleensä konfliktitilanteita parisuhhteessa ja kysyttiin ihmisiltä, miten he ovat ymmärtäneet niitä Juomatapa 2000 -kyselyssä esitettyjä kysymyksiä, jotka liittyvät parisuhhteeseen ja omiin ihmissuhhteisiin (ks. Suonpää 2002; Mustonen & al. 2001). Haastateltavat jaettiin kolmeen eri ryhmään: nuoriin, varttuneisiin ja ongelmapareihin. Taustaltaan ne eroavat merkittävästi toisistaan (taulukko 1). Esimerkiksi nuorissa lähes jokaisessa parisunnassa vähintään toinen, useimmiten molemmat juovat itsensä humalaan ainakin joskus, kun varttuneissa ainoastaan muutamien pariin kohdalla toinen puolisoista tekee näin.

Tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelumenetelmää, jonka mukaisesti aihealueet ovat olleet ennalta määrättyjä, mutta haastattelusuunnitelma on ollut joustava (Hirsjärvi & Hurme 1988, 35–36; Rubin & Rubin 1995, 43–45). Kutakin haastateltavaa haastateltiin vain kerran, mikä ei ole välttämättä puute, kun tarkastellaan ar-

kaluonteista aiheita, alkoholiin liittyvää käyttäytymistä ja toimintaa. Toistuvat haastattelut voivat olla silloin jopa haitallisia, sillä ihmiset todennäköisemmin salaavat arkaa tietoa tietäessään joutuvansa vastakin tekemisiin haastattelijan kanssa (Brannen 1988, 558–559).

Ongelmapareja lukuun ottamatta lähes kaikki haastatellut esittivät kumppanuussuhteensa olevan ideaalisen ”toverillisen” suhteen mukainen (vrt. Duncombe & Marsden 1996, 150). He pyrkivät antamaan myönteisen kuvan myös heidän omasta ja erityisesti heidän kumppaninsa toiminnasta. He eivät kuitenkaan järjestelmällisesti peitelleet omaa ja kumppaninsa potentiaalisesti sosiaalisesti kyseenalaista käyttäytymistä huolimatta aiheen arkaluonteisuudesta. Oikeuttamalla, puolustelemalla tai perustelemalla käyttäytymistä he pystyivät silti antamaan myönteisen kuvan ja erottautumaan partnereineen alkoholiongelmaisista.

KONTROLLISTRATEGIOIDEN LUOKITTELU: YLÄKATEGORIAT

Luokiteltuja haastateltavien kontrollistrategiamainintoja on yhteensä 96, ja niistä nuorten, varttuneiden ja ongelmaparien vertailuun on otettu 86 mainintaa. Lähes kaikki haastateltavien vaikuttamisstrategioiksi tarkoittamansa ja tämentämänsä keinot on luokiteltu. Luokittelemattomia strategioita ja mainintoja on kaksi. Lähes poikkeuksetta ovat tarkastelussa mukana vain sellaiset strategiat, joita tutkittavat itse pitävät kontrollistrategioina. Tutkittavilta ei kysytty pelkästään, minkälaisia strategioita he ovat kohdistaneet kumppaniinsa tai kumppani heihin, vaan heille esitettiin myös yksityiskohtaisempia kysy-

myksiä. Heiltä esimerkiksi kysyttiin tapahtumista edellisellä kerralla, jolloin kumppani oli yrittänyt vaikuttaa rajoittavasti heidän alkoholin käyttöönsä.

Kontrollistrategiat on ryhmitelty neljään eri yläkategoriaan. Yksittäiset strategiat kuvauksineen on esitetty taulukossa 2. Yläkategoriajaottelun pohjana on käytetty Aafke Komterin (1989) luokittelua, josta on otettu mukaan kolme yläkategoriaa. Hänen jaotteluunsa nähden uusi ryhmä on ”rauhallinen toteaminen, ehdotus tai kyseleminen”. Komterin ryhmittely ei ole sellaisenaan soveltunut, koska hän on tarkastellut tutkimuksessaan muutosstrategioiden käyttöä parisuhteessa erilaisilla aihealueilla, kuten kotitöihin ja talousasioihin liittyvissä vuorovaikutustilanteissa, eikä ole käsitellyt alkoholin käyttöä edes erillisenä teemana.

Yläkategorioista ensimmäinen koostuu hienovarisista strategioista. Niitä käyttämällä ei viitata kumppanin alkoholin käyttöön suoraan verbalisesti, eikä kumppani välttämättä huomaa, että häneen yritetään vaikuttaa. Yleensä partneri ei tunnista hienovaraista kontrollipyrkimystä juomiseen vaikuttamiseksi, paitsi kun kysymyksessä on koodi, jolloin ulkopuoliset eivät tunnista käytettyä strategiaa kontrolliyritykseksi. Yläkategoria sisältää suhteellisen paljon konkreettisia toimenpiteitä kumppaniin kohdistettavien sanallisten ilmausten sijaan.

En, en ehkä muutoin kun jos jostain syystä on se viinipullo tai joku, joku muu vana tallina pullo siinä lähellä josta minä kaadan niin, kyllä mä tietenkin sillä lailla kontrolloin sitten. En välttämättä ensimmäiseksi siitä vaimolleni kaada, ainakaan niin paljon -- (mies, varttuneet)

Toinen kategoria ”rauhallinen toteaminen, ehdotus tai kyseleminen” sisältää ilmauksia, joissa ei käytetä negatiivista sävyä. Alkoholiin niissä viitataan usein suoraan, mutta ei niin, että kumppani tämän seurauksena luulisi kontrolliyritysten tekijän tuovan esiin, että tämä pitää kumppanin juomista ongelmallisena. Edellä käsitellyn kategorian ”koodi” ja tämän kategorian ”sopimuksen laatiminen” ovat selkeimmin vastavuoroisia strategioita. Vastavuoroisuus tarkoittaa tässä sitä, että kontrolliyrityksen tekijä odottaa tai toivoo, että samankaltaisessa tilanteessa häntä itseään kontrolloitaisiin. Joidenkin muidenkin strategioiden harjoittaminen, kuten neuvojen antaminen, voi olla vastavuoroista, mutta silloin vastavuoroisuus

den periaatetta ei ilmaista selkeästi, vaan se on ääneen lausumatonta. Kontrollistrategioista koodin ja sopimuksen laatimisen käyttö osoittaa parhaiten, että juomisen kontrolli voi olla väline kontrolloida omaakin juomista. Se voi olla jopa keskeisempää kuin kumppanin juomisen kontrolli.

-- ehkä niitä sitten joskus saattaa juhlien jälkeen ja puhuu. Puhutaan keskenään, että oli vähän kelju se ja se tilanne. Jos menee ihan riidaks joku tilanne tai jotain, joku on nolannut itsensä niin. Kyllä mä sitten saatan sanoa, että mä toivon että jos mä joskus käyttäydyn noin niin tule nyt ihmeessä ajoissa puuttumaan siihen, älä päästä mua tommoseen tilanteeseen. Ehkä semmosessa tilanteissa tavallaan sitä sopimusta sitten uudistetaan. Saatetaan jopa kysyäkin toiselta, että missä kohdissa saa puuttua ja mihin toivoo toisen puuttuvan. Kyllä mä olen ainakin joskus mieheltäni kysynyt, että millon saa tulla sanomaan, mutta harvemmin ne niin päin on, että mä joutuisin häntä toppuuttelemaan. Kyllä se useimmiten olen minä joka muutenkin suulaampana ihmisenä sitten saatan aiheuttaa vähän semmosta, ylimäärästä ohjelmaa. (nainen, nuoret)

Kategoria ”järkipuhe ja kumppanin näkökulman kyseenalaistus” koostuu strategioista, joita esittämällä tuodaan selkeästi ilmi, että odotetaan kumppanin mukautuvan vaikutusyrityksiin. Niillä perustellaan järkipäisesti tai ilmaistaan muulla tavoin tietynlaisen tai tietyssä kontekstissa tapahtuvan alkoholin käytön olevan irrationaalista toimintaa. Rationaalisia perusteluita voi olla useita, esimerkiksi taloudellisiin syihin vetoaminen: ”Sulla on aina se kaksikymppiä laittaa siihen tuoppiin, mutta sitten kun sitä rahaa tarvitaan oikein, niin sitten sulla ei oo taas penniäkään rahaa”. Sanktioimalla puolestaan tuodaan ilmi painokkaasti, että tahdotaan kumppanin taipuvan kontrolliyritysten edessä. Muihin yläkategorioihin verrattuna sanktioiminen sisältää vahvimmin emotionaalisia strategioita.

KONTROLLISTRATEGIOIDEN LUOKITTELU: PÄÄULOTTUVUUDET

Kontrollistrategioita tarkastellaan seuraavaksi kahden pääulottuvuuden kautta: suora–epäsuora ja vahva–kevyt. Taulukossa 2 ensimmäisenä ovat kevyimmät eli hienovaraiset strategiat ja viimeisenä vahvimmat strategiat eli sanktiot. Taulukon 3 suluissa oleva numero ilmaisee yläkategorian numeron taulukon 2 mukaisesti. Vahvoja keinoja

Taulukko 2. Kontrollistategioiden yläkategoriat ja yksittäisten kontrollistategioiden sijoittuminen niihin

1. Hienovaraiset strategiat

- **Juominen kumppanin seurassa** Käytetään harkittuna strategiana.
- **Koodi** Partnereiden ennalta sopima viesti, jota ulkopuolinen ei osaa pitää juomiseen vaikuttamisena.
- **Miellyttävän ilmapiirin luominen** Sellaisista tehtävistä huolehtiminen, jotka aiheuttaisivat ikäviä vaatimuksia kumppanille tai häiritisivät häntä.
- **Muun ohjelman järjestäminen** Järjestetään kumppanille sellaista ohjelmaa, jonka yhteydessä tämä ei todennäköisesti käytä alkoholia.
- **Tarjonnan rajoittaminen** Puolisolle tarjotun tai lasiin kaadetun alkoholin sääteily.
- **Toiminta, joka ei kohdistu suoraan kumppaniin** Al-Anonin tapaamisissa käyminen.
- **Verbaalinen epäsuora ilmaus** Anniskeluravintolassa: ”Vois lähteä himaan, kohta menee spora.”

2. Rauhallinen toteaminen, ehdotus tai kyseleminen

- **Huumori** Viitataan kumppanin juomiseen niin, ettei pidetä sitä vakavana asiana, mutta toivotaan, että tämä rajoittaisi juomistaan.
- **Juomiseen kannustaminen** Käytetään harkittuna rajoittamiskeinona.
- **Kyseleminen** Kysytään esimerkiksi, mitä kumppani teki kavereidensa kanssa, mitä he joivat ja kuinka paljon.
- **Sopimuksen laatiminen** Sovitaan etukäteen, että puututaan toisen juomiseen, jos tämä ei enää pysty sitä hallitsemaan tai itseä kontrolloimaan. Poikkeuksellinen keino, koska aloitteen tekee se, joka pelkää itse menettävänsä kontrollinsa tai joka on huolestunut alkoholin aiheuttamista haitoista ensisijaisesti itselle.
- **Verbaalinen neutraali ilmaus** Neutraalilla tavalla todettu, toivottu tai ehdotettu asia, joka viittaa juomiseen, mutta ei välttämättä suoraan.

3. Järkipuhe ja kumppanin näkökulman kyseenalaistus

- **Huolestuneisuuden ilmaus** Kehotetaan puolisoa olemaan varovainen, ettei tästä tule alkoholista, kuten puolison äidistä.
- **Järkisyihin vetoaminen tai käyttäytymisen irrationaalisuuteen viittaaminen** Annetaan järkevä perustelu sille, miksi kumppanin on syytä rajoittaa alkoholin ostoa, sen käyttöä tai menemistä niihin tilaisuuksiin, joissa tarjoillaan alkoholia. Tai kyseenalaistetaan partnerin näkökulma viittaamalla siihen, että tämän käyttäytyminen on irrationaalista.
- **Kerrotaan, ettei käyttö ole välttämätöntä tietyssä kontekstissa tai viihtymisen edellytys** Kerrotaan puolisolalle, että on mahdollista pitää hauskaa juomatta itseään humalaan.
- **Neuvojen antaminen ja tiedottaminen kumppanin juomisesta** Kehotetaan esimerkiksi varomaan boolia.
- **Verbaalinen suora näkökulman kyseenalaistava ilmaus** ”Sanonut puolileikkillään, no niin, nyt en anna suukkoa koska olet kännissä enkä halua suudella.”

4. Sanktioiminen

- **Ajankäytöstä huomauttaminen** Huomautetaan ajankäytöstä silloin, kun partneri tulee illanvietosta myöhemmin, kuin on itse odotettu hänen tulevan.
- **Erilleen muuttaminen** Sen lisäksi, että muutetaan erilleen, yritetään samalla viimeisenä keinona saada kumppani ymmärtämään juomisen seuraukset parisuhteelle ja muutenkin alkoholista aiheutuvien ongelmien vakavuus.
- **Kieltäytyminen lainaamasta rahaa** Anniskelupaikassa: ”Mieti paljon sä oot jo käyttänyt, tää on tosi kallista ja sä oot juonut jo ihan tarpeeks.”
- **Nalkuttaminen, halveksuminen yms.** Naljaillen: ”Ai jaa, taas sä oot menossa, no ala menee sitten.”
- **Riidan kehittäminen** Kun itse on lähdössä ulos, puoliso aloittaa riidan ”tyhjänpäiväisestä asiasta”.
- **Sanattomat ilmaukset** Ilmeet, eleet, katseet, äännähdykset, murjottaminen ja mykkäkoulu.
- **Uhkaaminen** Kerrotaan kumppanille, että jos hänen juomisensa jatkuu samanlaisena, niin seurauksena on jokin hänen kannaltaan ikävä asia, kuten avioero.
- **Vedotaan siihen, ettei enää keestetä kumppanin juomista** Sanoo miesystävälleen tulevansa hulluksi, jos tämä ei vähennä juomistaan.
- **Verbaalinen kielto** ”Nyt saa toi dokaaminen riittää.”

käytetään, toisin kuin kevyitä strategioita, siten, että viitataan suoraan partnerin alkoholin käyttöön ja odotetaan tämän mukautuvan kontrolliryhtymiseen. Epäsuoria strategioita puolestaan ei

ymmärretä kontrollipyrkimyksiksi yhtä usein tai herkästi kuin suoria strategioita (vrt. Zvonkovic & al. 1994, 182–183). Aiemmissa parisuhdetta koskevissa tutkimuksissa suorien vaikuttamis-

Taulukko 3. Kontrollistrategioiden pääulottuvuudet ja yläkategorioiden sijoittuminen niiden mukaisesti

	Vahva	Kevyt
Suora	Kaikki kategoriasta järkipuhe ja kumppanin näkökulman kyseenalaistus (3), sanktioiminen (4) lähes täysin	Kategoria rauhallinen toteaminen, ehdotus tai kyseleminen (2) lukuun ottamatta juomiseen kannustamista
Epäsuora	Jotkut sanattomat sanktioivat ilmaukset (4)	Kaikki hienovaraiset strategiat (1) ja juomiseen kannustaminen (2)

keinojen, toisin kuin epäsuorien, on todettu olevan tavallisemmin niiden yksilöiden käyttämiä, joilla on enemmän valtaa suhteessa vaikuttamisen kohteeseen (ks. esim. Cowan & al. 1984, 1394; Komter 1989). Kuitenkin valta vaihtelee parisuhteessa kontekstin ja elämänalueen mukaan, eikä se ole ominaisuus, joka realisoituu aina samankaltaisena näistä tekijöistä riippumatta (Thagaard 1997; McDonald 1980, 842–843). Aiempi tutkimus kuitenkin osoittaa yhteyden vallan ja sen välillä, minkälaisia strategioita käytetään, vaikkakaan suorien kontrollistrategioiden käyttö tuskin väistämättä merkitsee sitä, että niiden harjoittajalla on edes tilannekohtaisesti enemmän valtaa kuin niiden kohteella. Kaikkein suorimpien strategioiden käyttö ei näytä olevan tehokkain tapa vaikuttaa yksilön alkoholin käyttöön ainakaan lyhyellä aikavälillä.

Vahva–kevyt-oppositiopari luonnehtii suora–epäsuora-jaottelua paremmin itse strategioita, sillä se ei hajota yksittäisiä yläkategorioita niin, että osa niistä kuuluisi kevyisiin, osa vahvoihin strategioihin. Suora–epäsuora-jaottelu on vahva–kevyt-ulottuvuutta soveliaampi tarkasteltaessa kontrolliyritysten kohteen vastaanotto- ja ymmärtämismahdollisuuksia sekä toimintaa. Sen avulla voidaan tutkia täsmällisemmin, minkälaisia reaktioita ja vaikutuksia kontrolliyritykset saavat aikaiseksi niiden kohteessa, toisin sanoen sitä, miten tehokkaita ne ovat ja miten niihin suhtaudutaan. Vahva–kevyt-ulottuvuutta apuna käyttäen on kuitenkin mahdollista osittain ennustaa vaikuttamisyrittäisiin suhtautumista ja luultavasti niiden tehokkuutta.

Vahva–kevyt-dimensio tuo parhaiten esiin eri ryhmien väliset erot kontrollistrategioiden käytössä. Varttuneemmat harjoittavat tai ovat harjoittaneet mieluummin vahvoja strategioita, joiden käytössä korostuu (avoin) vallankäyttö. Nuo- ret sen sijaan korostavat kontrolliyrityksissään

voimakkaammin omaa ja kumppaninsa autonomista¹ asemaa käyttämällä kevyitä strategioita. Tulos vastaa niitä argumentteja, joiden mukaan yksilöllistymistendenssi on voimistunut varsinkin nuorten kohdalla, ja se näkyy myös parisuhteessa (Ilmonen & Jokivuori 1998, 141; Nykyri 1998, 106). Yksilöllistyminen on merkinnyt yksilön vastuun painottumista omaan elämään liittyvistä päätöksistä ja elämäkertaa koskevista määrittelyistä, toisin sanoen itsenäisen aseman korostumista verrattuna aiempaan (Beck 1995, 19–28). Jotkut muutkin tekijät kuin yksilöllistymisen otteen vahvistuminen autonomisuutena kulttuurissamme tekevät ymmärrettäväksi näiden ryhmien väliset erot käytetyissä kontrollistrategioissa. Tärkeimmät niistä ovat ensinnäkin se, että haastatelluilla nuorilla partnereiden väliset erot humalajuomisessa ovat ja ovat olleet pienemmät kuin varttuneilla (vrt. Mustonen al. 2001, 272), minkä vuoksi enemmän juovan kumppanin alkoholin käyttöön ei ole yhtä monien pariskuntien kohdalla oikeutettua kohdistaa tyyliltään vahvaa kontrollia ja partnerin humalajuominen näyttäytyä todennäköisemmin hyväksyttävämpänä. Toiseksi nuorilla on enemmän tuorempia kokemuksia humalasta. Seuraavana keskeisenä kevyiden kontrollistrategioiden harjoittamista suosivina tekijöinä ovat parisuhteen kasvanut merkitys

¹Ulkopuolisen kontrollin ei tarvitse viedä yksilön autonomiaa, vaikka se muuttaisikin tämän käyttäytymistä. Jos tämän ajan ihmiset olisivat autonomisia siinä mielessä, että he tekisivät omaa elämäänsä koskevia päätöksiä muiden vaikuttamatta niihin, ei myöskään sosiaalinen kontrolli olisi mahdollista. Tekstissä on käytössä autonomian (”todellinen” tai kuviteltu) käsite, johon sisältyy yksilön mahdollisuus toteuttaa itseään ja säilyttää omanarvontunto, mutta joka ei sulje pois sosiaalista vaikutusta, epäitsekkyttä, myötätuntoa, vastavuoroisuutta ja toisesta huolehtimista (vrt. Meyers 1989).

ja sen lisääntynyt purkautumisuhka (ks. Jallinoja 2000, 11; Beck & Beck-Gernsheim 1995, 32; Women..., 1999, 15). Lopuksi tulevat elämänvaiheeseen liittyvät tekijät, jotka, toisin kuin edelliset, eivät ole kulkeneet käsi kädessä yksilöllistymiskehityksen kanssa. Vanhenemisen myötä voivat vahvistua yksilöllistymisen ideaalia potentiaalisesti vastustavat seikat, kuten lisääntynyt tyytyväisyys omaan elämään ja irtaantuminen kielteisistä tunteista (Nykyri 1998, 174–176). Tarkastellussa aineistossa vastaavat elämänvaihetekijät eivät korostu kuitenkaan niin paljon kuin yksilöllistymistekijät osittain sen vuoksi, että vartuneempien harjoittamia kontrollistrategioita on otettu tarkasteluun mukaan myös ajalta, jolloin he ovat olleet 30–50-vuotiaita.

Kontrollistrategialuokittelu soveltuu normaali-juojien, mutta myös yleisellä tasolla ongelmarien tutkimiseen, mikä tarkoittaa pääulottuvuuksia ja yläkategorioita. Yksittäisten strategioiden osalta luokittelu ei välttämättä ole täysin kattava, mutta kuitenkin riittävä jatkok tutkimuksen tarpeisiin. Sen sijaan strategioita ei ole riittävästi ajatellen pariskuntia, joissa toinen partnereista juo runsaasti. Esimerkiksi sellaiset strategiat kuin ulospääsyn estäminen ja emotionaalinen anelu puuttuvat (ks. Holmila 1991; Wiseman 1991, 42–59).

KONTROLLISTRATEGIAT JA EROT AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN

Verrattuna aiempaan parisuhdetta ja alkoholin käyttöä käsittelevään tutkimukseen tässä kirjoituksessa esitetyissä kontrollistrategioissa on eroja, olivatpa ne sitten kvalitatiivisia (ks. Holmila 1991; Wiseman 1991, 42–59) tai kvantitatiivisia (ks. esim. Holmila 1988; Hurcom & al. 2000, 764–765; Orford & al. 1975; Orford & al. 1998). Keskeinen selitys havaituille eroille on se, että käsillä olevassa tarkastelussa on ollut erilaiset tavoitteet kuin aiemmissa. Ensinnäkin on keskitytty selvemmin itse kontrollistrategioiden tutkimiseen ja eritelty niitä perusteellisemmin kuin aiemmassa tutkimuksessa. Monissa aiemmissa vaikuttamisstrategioita käsittelevissä alkoholitutkimuksissa on käsitelty kokonaisuudessaan sitä, miten puolison ongelmallinen käyttö kohdataan (*coping*-näkökulma), joten niissä esiintyvät luokittelut sisältävät muitakin kuin aktiivisia strategioita. Toiseksi päämääränä on tässä analysissä

ollut ideaalityyppisen luokittelun muodostaminen, eli neljä eri kontrollistrategioiden yläkategoriaa on pyritty saamaan teoreettisesti toisensa poissulkeviksi.

Aiemman tutkimuksen kohteena ovat lähinnä pariskunnat tai perheet, joissa vähintään toinen puolisoista on tai on ollut alkoholi-ongelmainen tai ainakin runsaasti juova, mikä on toinen olennainen syy eroille muuhun läheisiin ja alkoholin käyttöä käsittelevään tutkimukseen. Koska alkoholi-ongelmaisen puolison kokemukset ja tunteet ovat erilaisia kuin normaalijuojan partnerilla, myös käytetyt kontrollistrategiat eroavat. Kuitenkaan mitään todella merkittäviä eroja ei normaalisti juovien ja ongelmarien välillä näyttäisi tämänkään tutkimuksen perusteella olevan. Vaikka ongelmajuojojen puolisoilla psyykkisillä tekijöillä on suurempi painoarvo siinä, millä tavalla kumppanin juomista yritetään kontrolloida, niin silti heidänkin toimintaansa vaikuttaa olennaisesti kulttuuri. Alkoholin käytön määrittely ongelmaksi ja perusteet kohdistaa runsaasti juoviin kontrolliyrityksiä vaihtelevat kulttuureittain (Alasuutari 1992, 158–159; Mäkelä 1983, 26). Normaalijuojienkin kohdalla on esiintynyt alueellisia ja historiallisia vaihteluita siinä, millä tyyllillä kumppanin juomiseen on yritetty vaikuttaa (Apo 1995).

KONTROLLIYRITYKSET JA PARISUHDE

Normaalisti juovien haastateltavien kertomusten perusteella kontrolliyritysten taustalla on tilannekohtaisesti lähes aina partnerin humalajuominen. Heidän antamansa perustelut juomisen kontrollille parisuhteessaan kuitenkin kertovat epäsuorasti, että vaikuttamisyritykset ovat yhteydessä parisuhteessa muihinkin tekijöihin kuin juomiseen ja sen seurauksiin, selvästi vahvemmin kuin aineiston ongelmajuojojen puolisoitten harjoittama kontrolli. Juomiseen liittymättömissä kontrolliyritysten selityksissä tulee parhaiten ilmi, että kumppanin juomiseen viittaaminen toimii sijaisilmauksena, jolloin kontrolliyrityksen perusteena eivät ole ainakaan ensisijaisesti partnerin alkoholin käyttö tai sen seuraukset, vaan jokin muu parisuhteeseen liittyvä seikka, johon ollaan tyytymättömiä. Sijaisilmausta voidaan käyttää muun muassa ilmaisemaan tyytymättömyyttä siihen, että puolisoilla on suuremmat vapaudet toteuttaa itseään, tehdä sellaisia asioita, joita itselle tulee harvemmin tilaisuus kokea. Tai

se on keino, jolla tuodaan julki kumppanin epämiellyttäviä ominaisuuksia esimerkiksi halveksumalla tämän suosimaa alkoholijuomaa ja sen käyttäjiä. Sijaisilmaisu voi olla myös tapa kertoa, että joko ääneen lausuttua tai lausumatonta sääntöä parisuhteessa on rikottu:

– ei se kai se humalanaste vaikuttanut siihen, vaan yleensä se että. No viina haisee ja viina näkyy. Niin, enemmän tai vähemmän, mutta että aina kun oli. Se oli lähinnä aikakysymys, että jos normaalisti olis pitänyt olla kotona sanotaanko viimestään joskus kuuden maissa, normaali [arki], ja sitten oli jäänykin roikkumaan jälkeensä –. No olisit voinut soittaa. Totta kai voi soittaa aina mutta –. (mies, varttuneet)

Edellytyksenä sijaisilmauksen käytölle on, että partnerin pitää humaltua ainakin joskus, vähintään saman verran kuin itse tai useammin, tai vähintäänkin tämän tulee juoda selvästi useammin. Ilmiönä sijaisilmausta esiintyy tavallisemmin arkisempien tapahtumien, kuten kotitöiden ja kulutusvalintojen, yhteydessä huolimatta siitä, että suomalaiset juomatavat ovat edelleen varsin humalahakuisia (ks. Miller 1998, 147; Tolkki-Nikkonen 1990, 51–52; Mustonen & al. 2001).

JUOMISEEN KANNUSTAMINEN JA JUOMISEN KONTROLLI

Juomisen sosiaalisen kontrollin ohella juomiseen kannustaminen on aktiivinen tapa vaikuttaa toisen yksilön juomiseen ja mekanismi, jonka kautta puolisoiden juomatavat yhdenmukaistuvat. Alkoholien käytön kontrollia harjoittavat tyypillisemmin naiset, juomiseen rohkaisemista puolestaan miehet (Holmila 1988, 80; Holmila 2001a, 58). Haastateltavat eivät kerro, että heidän partnerinsa olisivat juomiseen kannustamalla juottaneet heitä humalaan ja yleensäkin saaneet heitä käyttämään alkoholia enemmän kuin he todella tahtovat. Jos he tekisivät näin, asettuisivat kumppanin toiminta ja parisuhde kyseenalaisiksi, partneri voisi näyttäytyä epänormaalinä ihmisenä ja haastateltava itse ei enää esiintyisi normaalinä aikuisen ja oman tahdon omaavan ihmisen roolissa. Itse humalaan tuleminen sinänsä ei ole yleensä kulttuurissamme hävettävää, mutta juomiseen kannustamista koskeva aineisto paljastaa, että on häpeällistä, jos toisen ihmisen vaikutuksesta tahottomattamme humallumme tai emme ole osanneet varautua, että humalatila voi seurata juo-

mistolanteessa. Juomisen rajoittamisyhteyksistä kertominen ja niiden edessä taipumisesta tai niiden hyväksymisestä on taas hyväksyttävää kertoa, eikä silloin leimauduta automaattisesti ongelmajuojiksi. Kontrollia voidaan jopa haluta ja odottaa puolisoilta ilman, että ulkoistettaisiin omaa itsekontrollia ja luovuttaisiin täysivaltaisen ja itsekontrollin omaavan yksilön asemasta.

Haastateltavat kertovat kannustamisyhteyksistä silloin, kun toinen kumppaneista on kannustanut toista juomaan 1–2 annosta alkoholia, eikä juomiseen rohkaisemalla humalatilaa ole yritetty saavuttaaakaan. Päämääränä sen sijaan on ollut tutkittavien mukaan esimerkiksi toisen mielialan nostaminen. Silloinkin kun kysymys on pienistä määristä, he harvemmin tuovat esiin mahdollisuuden, että partneri olisi saanut heidät juomaan vastoin heidän omaa tahtoaan. Tämä kertoo, että *keskeisin* heidät täysivaltaiseksi juojiksi määrittelevä piirre sekä samalla taitamattomista juojista ja ihmisistä erottava piirre on se, että heidän tahtonsa on säilynyt, eikä esimerkiksi se, kohdistetaanko heihin juomiseen liittyvää kontrollia, tai se, minkälaisia määriä he juovat. On tavallista, että kumppanin kannustamisyhteyttä seuraavaa omaa juomista perustellaan sillä, että päätösvalta juomisessa on ainakin viime kädessä itsellä.

Sitä, että toisko mies tohon pullon, sanois että ota- taanpas nyt oikein, unohdetaan kaikki tai jotain tämmöstä. Se ei, se on sitten meidän yhteinen päätös jos sanotaan että. Jos tänään on, nyt on ollut kova työviikko takana että eiköhän nyt tehdäkkin jotakin hyvää ruokaa ja oteta se viinipullo. Se on sitten tätä että jompi-kumpi sen sitten esittää, että mitä mieltä olet ja usein vielä kysytäänkin tai toinen on jo valmiiksi avannut –. (nainen, varttuneet)

Oman päätösvalan korostaminen näkyy olevan juomiseen kannustamisen yhteydessä ristiriidassa suhteessa siihen, mitkä tekijät johtavat alkoholien käyttöön sosiaalisissa tilanteissa. Edellisessä esimerkissä haastateltavan puoliso, johon haastateltavalla näyttää olevan hyvät välit, ehdottaa ystävällisesti viinin nauttimista yhdessä ja saattaa jopa avata viinipullot valmiiksi ennen ehdotuksen tekemistä, mutta haastateltava kuitenkin kertoo, että hänellä itsellään on säilynyt päätösvalta. Oman ratkaisuvallan säilymistä vastaan sotii kuitenkin esimerkiksi se seikka, että konkreettisista rohkaisumuodoista on todennäköisesti hankala kieltäytyä. Viinipullon valmiiksi avaamisen lisäksi niitä voivat olla kysymättä lasiin kaataminen ja

juomien pöytään tuominen. Suhteessa siihen, minkälaisia tekijöitä haastateltavat pitävät nykyisen parisuhteen aikana heidän juomatapojensa muuttumiseen vaikuttavina tekijöinä, he tuskin koskaan tuovat esiin juomiseen kannustamisen tavoin kumppanin harjoittamaa sosiaalista kontrollia, jonka juomisen rajoittavaa vaikutusta he pitävät lähinnä tilapäisenä. Koko haastatteluaineiston perusteella syntyy sellainen kuva, että tutkittavilla usko omaan itsenäiseen päätöksentekoon ja reflektiivisyyteen on suuri ja että he voivat juomisen suhteen ylittää halutessaan kaiken puolison taholta tulevan välittömän sosiaalisen paineen, vaikka käytäntö osoittaisi toista.

Juomisen rohkaiseminen tuo, kuten alkoholin käytön sosiaalinen kontrolli (vrt. Holmila 2001b, 141), näkyväksi ja keskusteluun juomiseen liittyviä sääntöjä ja kumppanin odotuksia. Vaikka normeista oltaisiinkin jo tietoisia, näiden aktiivisten vaikuttamismuotojen avulla sallitun juomisen ja juomattomuuden rajat täsmentyvät sekä tietoisuus siitä, mitä rajojen ylittämisestä seuraa, kasvaa. Nämä muodot usein nopeuttavat sääntöjen omaksumista, vaikka ne eivät aina suoraan muokkaakaan yksilön juomatapoja. Edellä mainitun epäsuoran vaikutuksen vuoksi ihmisten on ehkä vaikea ymmärtää niiden tärkeyttä yksilön juomatapojen muuttamisessa, mikä osaltaan voi korostaa kuvaa haastateltavista itsenäisinä toimijoina. Sosiaalinen kontrolli ja juomiseen kannustaminen ovat erityisen keskeisiä silloin, kun ei toimita kulttuurissa vallitsevien implisiittisten juomissääntöjen mukaisesti. Ne lujittavat odotuksia toimia sääntöjen mukaisesti. Kun vaikutusyritysten kohde ajattelee, että muutkin kuin vaikuttaja itse ovat tietoisia siitä, että hän ei noudata sääntöjä, niin hänelle tulee vieläkin tärkeämmäksi joko noudattaa sääntöjä tai antaa hyvä perustelu sille, miksi hän ei suostu juomaan.

Juomiseen kannustamalla ja kontrollistrategioita käyttämällä myös muokataan partneria lähemmäksi kuvaa ihanteellisesta kumppanista. Juomisen osalta tämä ihanne merkitsee kumppania, joka ei juo itseään vahvaan humalaan, vaan juo vain sen verran, että hän on rento ja hyvällä tuulella muiden ihmisten seurassa. Muun muassa tämän vuoksi nykyaikaisessa parisuhteessa² nä-

mä vaikuttamismuodot ovat *enemmän toisiaan täydentäviä kuin toisilleen vastakkaisia muotoja* siitä huolimatta, että toisen tarkoituksena on rajoittaa juomista, toisen taas lisätä sitä. Kun molemmat mekanismit ovat käytössä samassa parisuhteessa, ne tuovat puolisoiden juomatapoja lähemmäksi toisiaan ja tavallisesti äärimuodot kumoutuvat. Koska nykyaikaisen parisuhteen piirteisiin kuuluvat lisääntyneet odotukset parisuhteelta ja yhdessä jaettujen kokemusten vaatiminen (Beck & Beck-Gernsheim 1995; Jallinoja 2000, 184), kuten alkoholin nauttiminen yhdessä, nämä mekanismit kuuluvat yhtäaikaaisesti tiiviisti tällaiseen parisuhteeseen, ainakin jos oletetaan, että juomiseen kannustaminen tapahtuu tavallisesti silloin, kun ollaan samassa juomisseurassa.

JUOMISEEN LIITTYVÄN INFORMAALISEN KONTROLLIN ASEMASTA SUHTEESSA MUIHIN KONTROLLIN MUOTOIHIN

Kun sosiaalisten siteiden on nähty höllentyvän perheessä, lähiyhteisössä ja uskonnollisen toiminnan osalta, on sosiologisessa tutkimuksessa esitetty, että informaalisen sosiaalisen kontrollin merkitys vähenee (Brewer & al. 1998, 572; Holmila 2001b, 145). Huolimatta kehityskuluista, jotka ensisilmäyksellä viittaavat informaalisen sosiaalisen kontrollin merkityksen vähenemiseen, sen painoarvo juomisen osalta ei vähene, vaan pikemminkin kasvaa kumppanin harjoittamana kontrollimuotona vakituudessa parisuhteessa elävän yksilön juomisen *aktiivisessa* säätelyssä. Yksilöllisyyden ja puolison autonomisuuden kunnioittamisen korostumisenkaan ei tarvitse merkitä sitä, että informaalin kontrolli parisuhteessa vähenee. Se vain *muuttaa muotoaan* niin, että kontrollistrategioista tulee kevyempiä ja huomaamattomia ja että ne tulevat yhä vaikeammin havaittavaksi myös tutkijoille. Näin kontrolliyritykset voidaan toteuttaa aiempaa useammin yksilön autonomisuutta painottaen, kunnioitusta ja luottamusta osoittaen niin, että parisuhde ei asetu yhtä herkästi kyseenalaiseksi kuin käytettäessä vahvoja kontrollistrategioita. Silloin kontrollilla voi olla (todennäköisemmin) positiivisiakin vaikutuksia parisuhteen kannalta, jolloin kontrolli on välittämisen osoitusta kumppania kohtaan, toisen sosiaalisen aseman edistämistä ja suhteen viemistä syvemmälle tasolle (ks. Stets & Hammons 2002, 3–4). Kevyiden strategioiden käyttö

²Tämä parisuhteen muoto on ennen kaikkea sellainen, johon tehdään vertailuja ja johon pyritään, mutta myös käytännössä realisoitua tyyppi.

soveltuukin vahvoja paremmin ajan henkeen ja partnereiden yleensä lähentyneisiin juomatapoihin, mikä tehnee niistä myös aiempaa tehokkaampia juomisen rajoituskeinoja normaali-juojien keskuudessa. Ensisijainen ehto kevyen kontrollin edellä mainituille positiivisille vaikutuksille ei ole se, toteutuuko kumppanin autonomia paremmin kevyin vaiko vahvoin strategioin, vaan se, että ihmiset uskovat kevyiden strategioiden rajoittavan vähemmän yksilön itsemääräämisoikeutta. Puolisoiden harjoittaman kontrollin jatkuvuutta puoltaa individualistisella aikakaudellamme myös haastateltujen ihmisten positiivinen suhtautuminen viimeistään humalan jälkeisenä päivänä tapahtuneisiin kontrolliyrityksiin siinä tapauksessa, kun kontrollin katsotaan suuntautuvan itse juomiseen. Lähinnä negatiivinen suhtautuminen juomisen kontrolliin tekisi siitä hedelmättömän vuorovaikutusmuodon, joka lopulta kuihtuisi pois.

Juomatavat näyttävät lähentyneen pariskunnilla (ks. Metso & al. 2002, taulukot 4.4, 6.1 ja 6.3), mutta tämä kehitys ei välttämättä merkitse sitä, että aktiivisten juomiseen liittyvien kontrolliyritysten painoarvo laskisi parisuhteessa. Puolisilla on nimittäin mahdollisuus käyttää kevyitä kontrollistrategioita, harjoittaa aktiivista huolenpitoa juomisen kontrollin muodossa parisuhteen tultua yhä tärkeämmäksi ja hyödyntää kumppanin juomiseen viittaamista sijaisilmauksena. Parisuhteelle asetetut vaatimukset ovat myös kasvaaneet ja konfliktit tulevat aiempaa useammin pinnalle keskustelussa (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 61–63), mikä osaltaan merkitsee avoimen kontrollin lisääntymistä. Lisäksi parisuhteessa ja perheessä on luultavasti suurempi alttius harjoittaa näkyvää kontrollia kuin muissa sosiaalisissa suhteissa (ks. Nykyri 1998, 100). Parisuhde siis eroaa laadultaan monin tavoin muista epävirallisista ihmissuhteista, mikä näkyy myös siinä harjoitetussa sosiaalisessa kontrollissa.

Valtion harjoittaman ehkäisevän kontrollin (al-

koholipolitiikan) vähennyttä ja edelleen vähentäessä itsekontrollin ja sille asetettujen sosiaalisten vaateiden kasvun lisäksi (Alasuutari 1992, 20; Sulkunen & al. 2000, 7; Tigerstedt 2000, 93; Wouters 1999) partnerin harjoittaman sosiaalisen kontrollin painoarvo lisääntyy yksilön alkoholin käyttöön liittyvässä kontrollissa. Pertti Alasuutarin (1992, 163–165) mukaan omaa ja muiden ihmisten juomista tulkitaan ja arvioidaan alkoholismikehyksen³ rajoissa aikaisempaa enemmän esimerkiksi mentaalisen työn lisääntyttä suhteessa ruumiilliseen, mikä edistää tätä kehitystä. Mitä enemmän tätä kehystä käytetään, sitä irrationalisempaa runsas juominen näyttyy. Soveltaen Alasuutarin teoriaa, jossa ei käsitellä informaalista sosiaalista kontrollia, todettakoon, että partnerin juomista arvioidaan alkoholismikehyksen avulla aiempaa enemmän suhteuttaen samalla tämän (runsasta) juomista useammin epänormaaliin juomiseen. Samalla kasvaa mahdollisuus, että kumppanin juominen samastetaan ja tuomitaan poikkeavaksi käyttäytymiseksi. Yksilön juomiseen *puututaan*, koska se nähdään irrationaalisenä ja mahdollisesti epänormaalina käyttäytymisenä ja koska kumppanilla on ikään kuin lupa ja ainakin joskus jopa velvollisuus kontrolloida sitä sen vuoksi, että parisuhde yhdessä elettyä on uniikki rakkauteen perustuva suhde.

³Alasuutarin (1992, 1–3, 165; 1990, 104–105) mukaan alkoholismikehystä ei käytetä ainoastaan poikkeustilanteissa. Verrattuna arkikehystään alkoholismikehystä käytettäessä juomista ei pidä itsestään selvänä asiana ja huomio kiinnittyy sosiaalisten tilanteiden sijasta yksilöihin ja heidän juomistapoihinsa tai -tyyliinsä. Silloin tulkintaa kehystävät regulatiiviset säännöt. Suhteessa arkikehysteen, kun sen rajoissa käsitellään jotain, se tehdään reflektioivammin ja tiedostetummin. Sitä sovelletaan käyttäytymiseen, jota ei voida ymmärtää arkikehysteen avulla. Alkoholismikehysteen avulla erotetaan normaali ja epänormaali juominen toisistaan.

KIRJALLISUUS

Alasuutari, Pertti: Moderni persoona halun subjektina. *Tiede & Edistys* 15 (1990): 2, 98–110

Alasuutari, Pertti: *Desire and Craving. A Cultural Theory of Alcoholism*. Albany: State University of New York Press, 1992

Apo, Satu: Viina, valta ja agraarinen perhe. *Alkoholipolitiikka* 60 (1995): 6, 393–402

Beck, Ulrich: Poliitiikan uudelleenkeksiminen. Koh-

ti refleksiivisen modernisaation teoriaa. S. 11–82. Teoksessa: Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 1995

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth: *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press, 1995

Brannen, Julia: Research Note. *The Study of Sensitive Subjects. Sociological Review* 36 (1988): 3, 552–563

Brewer, John D. & Lockhart, Bill & Rodgers, Paula: Informal Social Control and Crime Management in Belfast. *British Journal of Sociology* 49 (1998): 4, 570–585

Coser, Lewis A.: The Notion of Control in Sociological Theory. P. 13–22. In: Gibbs, Jack P. (ed.): *Social Control. Views from the Social Sciences*. Beverly Hills, London, New Delhi: Sage, 1982

Cowan, Gloria & Drinkard, Joan & MacGavin, Laurie: The Effects of Target, Age, and Gender On Use of Power Strategies. *Journal of Personality and Social Psychology* 47 (1984): 6, 1391–1398

Demers, Andrée & Bisson, Jocelyn & Palluy, Jézabelle: Wives' Convergence with Their Husbands' Alcohol Use. Social Conditions as Mediators. *Journal of Studies on Alcohol* 60 (1999): 3, 368–377

Duncombe, Jean & Marsden, Dennis: Can we Research the Private Sphere? Methodological and Ethical Problems in the Study of the Role of Intimate Emotion in Personal Relationships. P. 141–155. In: Morris, Lydia & Lyon, Stina E. (eds.): *Gender Relations in Public and Private. New Research Perspectives*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press Ltd and New York: St. Martin's Press Inc, 1996

Gusfield, Joseph R.: *Contested Meanings. The Construction of Alcohol Problems*. Wisconsin and London: The University of Wisconsin Press, 1996

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena: *Teemahaastattelu*. Helsinki: Gaudeamus, 1988

Holmila, Marja: Young Families and Alcohol Use in Finland and the Soviet Union. *Contemporary Drug Problems* 14 (1987): 4, 649–672

Holmila, Marja: *Wives, Husbands and Alcohol. A Study of Informal Drinking Control within the Family*. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, 1988

Holmila, Marja: Social Control Experienced by Heavily Drinking Women. *Contemporary Drug Problems* 18 (1991): 4, 547–571

Holmila, Marja: Perhe, päihtee ja sukupuoli. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001): 1, 55–62. 2001a

Holmila, Marja: Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 2001. 2001b

Hurcom, Carolyn & Copello, Alex & Orford, Jim: The Family and Alcohol. Effects of Excessive Drinking and Conceptualizations of Spouses over Recent Decades. *Substance Use & Misuse* 35 (2000): 4, 473–502

Ilmonen, Kaj & Jokivuori, Pertti: ”Kypsän” vaiheen liike jälkiteollisessa yhteiskunnassa. Suomalaisen ayliikkeen sisäinen jakautuminen 1990-luvulla. S. 137–163. Teoksessa: Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 1998

Jallinoja, Riitta: *Perheen aika*. Helsinki: Otava, 2000

Komter, Aafke: Hidden Power in Marriage. *Gender & Society* 3 (1989): 2, 187–216

Leonard, Kenneth E. & Das Eiden, Rina: Husband's and Wife's Drinking. Unilateral or Bilateral Influences among Newlyweds in a General Population Sample. *Journal of Studies on Alcohol* (1999): Supplement 13,

130–138

McDonald, Gerald W.: Family Power. The Assessment of a Decade of Theory and Research, 1970–1979. *Journal of Marriage and the Family* 42 (1980), 841–854

Meier, Robert F.: Prospects for Control Theories and Research. P. 265–276. In: Gibbs, Jack P. (ed.): *Social Control. Views from the Social Sciences*. Beverly Hills, London, New Delhi: Sage, 1982

Metso, Leena & Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Tuovinen, Eeva Liisa: *Suomalaisten juomatavat vuonna 2000. Taulukkoraportti vuoden 2000 tutkimuksen perustuloksista ja vertailuja aiempiin juomatapatutkimuksiin. Aiheita 3/2002*. Helsinki: Stakes, 2002

Meyers, Diana T.: *Self, Society, and Personal Choice*. New York: Columbia University Press, 1989

Miller, Daniel: *A Theory of Shopping*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1998

Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Metso, Leena & Simpura, Jussi: Muutokset suomalaisten juomatavoissa. Toiveet ja todellisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001): 3, 265–276

Mäkelä, Klaus: The Uses of Alcohol and Their Cultural Regulation. *Acta Sociologica* 26 (1983): 1, 21–31

Nykyri, Tuija: *Naisen viha*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1998

Orford, Jim & Harwin, Judith: Preface. P. 7–8. In: Orford, Jim & Harwin, Judith (eds.): *Alcohol and the Family*. London & Canberra: Groom Helm, 1982

Orford, Jim & Guthrie, Sally & Nicholls, Peter & Oppenheimer, Edna & Egert, Stella & Hensman, Celia: Self-Reported Coping Behavior of Wives of Alcoholics and its Association with Drinking Outcome. *Journal of Studies on Alcohol* 36 (1975): 9, 1254–1267

Orford, Jim & Natera, Guillermina & Davies, Jill & Nava, Adriana & Mora, Jasmin & Rigby, Kate & Bradbury, Colin & Bowie, Nadia & Copello, Alex & Velleman, Richard: Tolerance, Engage or Withdraw. A Study of the Structure of Families Coping with Alcohol and Drug Problems in South West England and Mexico City. *Addiction* 93 (1998): 12, 1799–1813

Pittman, David J. & Staudenmeier, Jr., William J. & Kaplan, Abe: Alcohol and Other Drugs. The Response of the Political and Medical Institutions. *British Journal of Addiction* 86 (1991): 8, 967–975

Roberts, Linda J. & Leonard, Kenneth E.: Gender Differences and Similarities in the Alcohol and Marriage Relationship. P. 289–311. In: Wilsnack, Richard W. & Wilsnack, Sharon C. (eds.): *Gender and Alcohol. Individual and Social Perspectives*. New Brunswick/ New Jersey USA: Rutgers Center of Alcohol Studies, 1997

Room, Robin & Greenfield, Thomas K. & Weisner, Constance: “People Who Might Have Liked You to Drink Less.” Changing Responses to Drinking by U.S. Family Members and Friends, 1979–1990. *Contemporary Drug Problems* 18 (1991): 4, 573–595

Rubin, Herbert J. & Rubin, Irene S.: *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage, 1995

Stets, Jan E. & Hammons, Stacy A.: *Gender, Con-*

trol, and Marital Commitment. *Journal of Family Issues* 23 (2002): 1, 3–25

Sulkunen, Pekka & Sutton, Caroline & Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina: Introduction. P. 7–14. In: Sulkunen, Pekka & Sutton, Caroline & Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina (eds.): *Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control*. NAD Publication No. 39. Helsinki: NAD, 2000

Suonpää, Juhani: Parisuhde ja alkoholi. Sosiaalinen kontrolli, konfliktit, juomiseen kannustaminen ja muutokset alkoholin käytössä. *Aiheita* 4/2002. Helsinki: Stakes, 2002

Thagaard, Tove: Gender, Power and Love. A Study of Interaction between Spouses. *Acta Sociologica* 40 (1997): 4, 357–376

Tigerstedt, Christoffer: Discipline and Public Health. P. 93–112. In: Sulkunen, Pekka & Sutton, Caroline & Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina (eds.): *Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control*. NAD Publication No. 39.

ENGLISH SUMMARY

Juhani Suonpää: Social control of alcohol use in couple relationships (Alkoholin käytön sosiaalinen kontrolli parisuhteessa)

The main focus in this paper is on informal social control in couple relationships. Although it is usually the spouse who is the first person to recognise a drink problem, the control of alcohol use in spouses with normal drinking habits has received only cursory attention in earlier research. In this study interviews were conducted with 20–65 year-old couples.

The drinking control strategies discussed in the article are active forms of social control. When these strategies are exercised by the individual, the significant other's alcohol use may change either temporarily or permanently. The strategies may also be applied in an attempt to influence such behaviours or traits in the partner that do not concern alcohol use. A distinction was made between four different types of control strategy, ranging from discreet strategies to sanctions. The strategies were also examined on the dimensions of indirect-direct and mild-strong. The former dimension is more useful when dealing with the target person's possibilities of reception and comprehension as well as the actions of the target of control. The latter, on the other, provides a more adequate description of the nature of strategies and the differences between distinct groups in the use of these strategies. One example of such groups are those young interviewees aged 20–29 who, when compared with the older respondents aged 50–64, prefer mild strategies, in this way emphasizing their own as well as their partner's autonomous status.

Helsinki: NAD, 2000

Tolkki-Nikkonen, Mirja: Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen? Helsinki: Gaudeamus, 1990

Ulmer, Jeffery T.: Commitment, Deviance and Social Control. *Sociological Quarterly* 41 (2000): 3, 315–336

Wiseman, Jacqueline P.: The Other Half. Wives of Alcoholics and Their Social-Psychological Situation. New York: Aldine de Gruyter, 1991

Women and Men in Finland 1999. *Gender Statistics* 7. Helsinki: Tilastokeskus, 1999

Wouters, Cas: Changing Patterns of Social Controls and Self-Controls. On the Rise of Crime Since the 1950s and the Sociogenesis of a 'Third Nature'. *British Journal of Criminology* 39 (1999): 3, 416–432

Zvonkovic, Anise M. & Schmiege, Cynthia J. & Hall, Leslie D.: Influence Strategies Used When Couples Make Work-Family Decisions and Their Importance for Marital Satisfaction. *Family Relations* 43 (1994): 2, 182–188.

The reinforcement of the individualization tendency, for example, has brought dissimilarities between these two groups in terms of the type of strategies they prefer. The classification of control strategies can also be applied in research that deals with problem drinkers. As far as individual strategies are concerned, the classification is primarily applicable to research which concerns normally drinking persons.

The crucial feature revealed about the qualified drinker by the comparison of social control and encouragement of drinking presented in the article, is the preservation of one's own will. The person's status as a qualified drinker is not put at risk even when there are attempts from the outside to control the drinker, but it is certainly called into question when, under the influence of another person, the drinker becomes intoxicated against his or her own will. However, the two forms of influence exercised by couples are first and foremost complementary because by utilising them, individuals mould their partner closer to the image of the ideal partner. Wider connections of the social control of drinking to the couple's relationship are also manifested in the way that reference to the partner's drinking is exercised as a vicarious expression of the relationship. In this case the attempt at control is based primarily on some other cause of dissatisfaction in the relationship than the partner's alcohol use. In conclusion, it is commonly argued that the significance of informal social control has declined, but as regards the social control of the spouse's drinking, that seems to have gained in importance.

KEY WORDS:

Alcohol use, social control, control strategies, couple relationship